

The Relationship between Personality Dimensions from Cloninger's Point of View and Depression Dimensions from the Perspective of the Holy Quran

ARTICLE INFO

Article Type

Research Article

Authors

Maryam Sadat Madani ¹,
Fatemeh Fayyaz ^{2*},
Hadi Bahrami Ehsan ³,
Nadereh Memarian ⁴,
Zahra Norouzzadegan ⁵,

How to cite this article

Maryam Sadat Madani, Fatemeh Fayyaz, Hadi Bahrami Ehsan, Nadereh Memarian, Zahra Norouzzadegan, The Relationship between Personality Dimensions from Cloninger's Point of View and Depression Dimensions from the Perspective of the Holy Quran, *Journal of Quran and Medicine*. 2021; 6(2): 53-61.

1. PhD Student in Health psychology, Department of Psychology, University of Tehran, Tehran, Iran.
2. Assistant Professor, Department of Psychology, Women Research center, Alzahra University, Tehran, Iran (Corresponding Author).
3. Department of Psychology, University of Tehran, Tehran, Iran.
4. Assistant Professor of Social Medicine, Spiritual Health Research Center, Department of Mental Health, Iran University of Medical Sciences, Tehran, Iran.
5. Master, Clinical Psychology, North Tehran Branch, Islamic Azad University, Tehran, Iran.

* Correspondence:

Address:

Phone:

Email: f.fayyaz@alzahra.ac.ir

Article History

Received: 2020/12/24

Accepted: 2021/10/12

ePublished: 2021/10/12

ABSTRACT

Depression is one of the most common mental disorders that various theoretical models have emerged in explaining and designing effective interventions in this field. The aim of this study was to investigate the relationship between depressive factors from the perspective of the Qur'an (tendency to isolation, bankruptcy, apostasy, avoidance of remembrance, self-centeredness and humiliation) and personality factors from the perspective of Cloninger. The research instruments were the 240-item Cloninger Nature Questionnaire (TCI) and the 65-item Questionnaire on Depression from a Quranic perspective. A total of 200 students of the University of Tehran were selected for this study. The study was descriptive-correlational and Pearson correlation coefficient and multivariate fundamental correlation analysis were used to analyze the data. The results showed that there are two significant fundamental constructs between Quranic traits and personality dimensions. The extracted infrastructure structures in terms of significant correlation variables include two structures "strong self-direction" and "shaky self-direction". Therefore, the results of the relationship between depressive factors from the perspective of the Qur'an and Cloninger personality factors are significant and can be explained in the form of these two dimensions of fundamental correlation.

Keywords: Depression from Quranic Perspective, Fundamental Structures, Cloninger Personality Factors.

رابطه ابعاد شخصیت از دیدگاه کلونینجر با ابعاد افسردگی از منظر قرآن کریم

مریم سادات مدنی^۱،

دانشجوی دکتری روانشناسی سلامت، گروه روانشناسی، دانشگاه تهران، تهران، ایران.

فاطمه فیاض^{۲*}،

استادیار، گروه روانشناسی، پژوهشکده زنان، دانشگاه الزهراء، تهران، ایران (نویسنده مسئول).

هادی بهرامی احسان^۳،

هیئت علمی، گروه روانشناسی، دانشگاه تهران، تهران، ایران.

نادره معماریان^۴،

استادیار پزشکی اجتماعی، مرکز تحقیقات سلامت معنوی، گروه آموزشی سلامت روان، دانشگاه علوم پزشکی ایران، تهران، ایران.

زهرا نوروززادگان^۵،

کارشناس ارشد، رشته روان شناسی بالینی، واحد تهران شمال، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران.

چکیده

افسردگی یکی از شایعترین اختلالات روانی است که الگوهای نظری گوناگونی در تبیین و طراحی مداخلات اثر گذار در این زمینه برآمده اند. پژوهش حاضر با هدف بررسی رابطه عوامل افسردگی زا از دیدگاه قرآن (تمایل گرایش انزوایی، سرشکستگی، دین گریزی، دوری از ذکر، خودجانبداری و حقارت) و عوامل شخصیتی از دیدگاه کلونینجر بوده است. ابزارهای پژوهش پرسشنامه ۲۴۰ سؤالی سرشت و منش کلونینجر (TCI) و پرسشنامه ۶۵ سؤالی افسردگی از منظر قرآن بود. تعداد ۲۰۰ نفر از دانشجویان دانشگاه تهران به شیوه دردسترس برای این بررسی انتخاب شدند. نوع مطالعه، توصیفی از نوع همبستگی بوده و برای تجزیه و تحلیل داده ها از ضریب همبستگی پیرسون و تحلیل چند متغیره همبستگی بنیادی استفاده شد. نتایج نشان داد که دو سازه بنیادی معنادار بین صفات قرآنی و ابعاد شخصیتی وجود دارد. سازه های زیربنایی استخراج شده بر حسب متغیرهای همبسته معنادار شامل دو سازه "خود راهبری مستحکم" و "خود راهبری متزلزل" است. بنابراین نتایج ارتباط بین عوامل افسردگی زا از دیدگاه قرآن و عوامل شخصیتی کلونینجر معنادار بوده و در قالب این دو بعد همبستگی بنیادین قابل تبیین است.

کلیدواژه: افسردگی از منظر قرآن، سازه های بنیادین، عوامل شخصیتی کلونینجر.

تاریخ دریافت: ۱۳۹۹/۱۰/۰۴

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۰/۰۷/۲۰

*نویسنده مسئول: f.fayyaz@alzahra.ac.ir

مقدمه

افسردگی از شایعترین اختلالات روانی است که امروزه به عنوان یکی از عوامل اصلی ناتوان ساز فرد و جامعه مطرح است (۱). این اختلال مهم ترین عامل ناتوانی افراد ۱۵ تا ۴۴ ساله محسوب می شود (۲). همراه با بروز و شیوع وسیع افسردگی، هم در کل جمعیت و هم در جمعیت مراجعان به مراکز بهداشت و درمان روانی، اقدامات گوناگونی از طرف متخصصان بهداشت روانی در زمینه تشخیص، طبقه بندی، بررسی علل و عوارض و درمان انواع افسردگی به عمل آمده است، با این حال افسردگی هنوز یک مسئله بحث برانگیز در حوزه بهداشت روانی محسوب می شود (۳). با وجود مطالعات و تلاش های زیاد در این زمینه و ارائه الگوهای نظری و رویکردهای درمانی مختلف، در پیشگیری و درمان درازمدت این اختلال مشکل جدی وجود دارد؛ بنابراین ایجاد نگاهی نو در شناخت اختلال افسردگی و علت های بروز آن در افراد به شکل های مختلف ضروری به نظر می رسد.

با توجه به هدف هدایت گری ادیان الهی و دور کردن انسان از هر نوع آسیب و قرار دادن او در مسیر رشد و تکامل، روی آوردن به متون وحیانی و تدبیر و تفکر در آن با روش شناسی علمی می تواند در ایجاد مدل های جدید در شناخت و درمان اختلالات روانی راه گشا باشد. از ویژگی های قرآن کریم که ضرورت رجوع به آن را در فهم امور مربوط به انسان فراهم می سازد، تیئناً لکل شیء بودن آن است. قرآن کریم، (بیانگر) همه معارف برای بشر و عهده دار بیان همه احکام و معارف هدایتگر، سعادت بخش و سیادت آفرین جوامع انسانی است (۴). در قرآن کریم آیات بسیار زیادی وجود دارد که فطرت وجودی انسان و حالات گوناگون روان او را متذکر شده و علل انحراف و بیماری و همچنین راههای تهنید و تربیت و معالجه روان انسان را به طور جامع نشان داده است. ما می توانیم به کمک حقایقی که در قرآن، درباره انسان و صفات و حالات گوناگون روانی او آمده است، به خوبی شخصیت انسانی خویش را رشد دهیم و همچنین انگیزه های اصلی محرک رفتار انسان و عواملی که در هماهنگ کردن شخصیت و تکامل و ایجاد بهداشت روانی او تأثیر بسزایی دارند را بشناسیم، زیرا قرآن، سخن آفریدگار انسان است و بدیهی است که آفریدگار به طبیعت و اسرار آفرینش خود داناتر است (۵).

در سال های اخیر عده ای از پژوهش گران در حوزه روانشناسی و علوم قرآنی با استفاده از روش های آمیخته انواع افسردگی را با توجه به آیات قرآن مفهوم پردازی کردند (۶ و ۷). در این راستا افسردگی را می توان احساس نامیدی و کسالتی دانست که به واسطه عدم اعتماد به خدا و ضعف تفکر در فرد شکل گرفته و او را از سویی به احساس بی نتیجه بودن کارها و از سوی دیگر، به بی رغبتی و عدم رضایت از زندگی و در نهایت به خواری درونی و غم فراگیر می کشاند (۶). در رویکرد قرآنی شش عامل و صفت برای ابتلای به افسردگی وجود دارد که عبارتند از: ۱. تمایلات گرایش-انزوا، به معنای گرایش فرد به افراد توانگر و دوری از افراد متواضع اهل تلاش و پشتکار و دارای سعی و خشیت است که این برای او ناکامی، ناتوانی، فرار و انزوا و احساس حزن و اندوه ایجاد می کند؛ ۲.

در مقابل غریبه ها و سریع خسته شدن از ویژگی های آسیب پرهیزی محسوب می شود (همان)؛ ۳. پاداش - وابستگی یعنی گرایش ارثی که افراد به علائم و نشانه های اجتماعی که معمولاً نشانه های کلامی هستند بسیار حساس می باشند و دل بستگی اجتماعی و وابستگی بسیاری به تأیید شدن توسط دیگران دارند (همان)؛ ۴. پشتکار بعد سرشتی دیگری است که به معنای گرایش در جهت نگهداری و یا ادامه رفتارهای جاری و به عنوان میزانی که یک فرد، در انتظار پاداش می ماند و یا دستیابی به آن را دنبال می کند در حالی که نتیجه مورد انتظار، به ندرت قابل دستیابی است، در نظر گرفته می شود. این ویژگی باعث مقاومت در مقابل خاموشی رفتارهایی که قبلاً پاداش دریافت کرده اند و یا منجر به رهایی از تنبیه شده اند می شود (۱۱).

ابعاد منش در نظریه شخصیت کلونینجر از سه بعد تشکیل شده است که عبارتند از: ۱. خودراهبری که به خودمختاری و قدرت اراده اشاره دارد و یا در واقع به توانایی فرد برای کنترل، تنظیم و یا هماهنگ کردن رفتار خود برای رسیدن به اهداف و ارزش های انتخابی خود براساس موقعیت موجود اشاره دارد. در واقع خودراهبری، به توانایی فرد برای کنترل و انطباق رفتار با موقعیت به گونه ای که با اهداف و ارزش های او در ارتباط باشد اشاره دارد؛ ۲. همکاری که برای توجیه تفاوت های فردی در تطبیق با دیگران و پذیرش آن ها قرار داده شده است. این ویژگی، قابلیت بسیار مهم برای کارهای گروهی و اجتماعی است که موجب شکوفایی ارتباطات به گونه ای متعادل می شود اما برای افراد تنها، کاربردی ندارد (سامت، ۲۰۰۳)؛ ۳. خودفراروی به بازشناسی همه چیز به عنوان بخشی الزامی و مهم از یک کل واحد اشاره می کند که شامل هشیاری یگانه می شود. هشیاری یگانه به این معنی است که هیچ فرد مجزایی وجود ندارد و هیچ تمایز معناداری میان فرد و دیگران وجود ندارد و فرد از این که جزئی از یک کل واحد است آگاهی دارد. این منظر، می تواند به عنوان پذیرش، هویت بخشی و یگانگی معنوی با طبیعت و سرچشمه آن در نظر گرفته شود (۱۰).

پژوهش کنونی باهدف بررسی دقیق تر افسردگی از منظر قرآن در افراد، درصدد بررسی رابطه میان ابعاد شخصیت از دیدگاه کلونینجر با عوامل افسردگی را از منظر قرآن کریم می باشد. همچنین، از آنجا که نظریه شخصیت کلونینجر و نظریه افسردگی از منظر قرآن کریم، هر دو نظریاتی هستند که بر مبنای ساختار صفات انسانی می باشند، لذا این پژوهش درصدد آن است که به میزان تناظر مفهومی و هماهنگی یا عدم هماهنگی میان ساختار این دو نظام را بررسی کند. این پژوهش با هدف بررسی روابط متقابل متغیر های افسردگی از منظر قرآن و متغیر های شخصیتی بر اساس مدل زیستی شخصیت کلونینجر و همچنین شناخت چگونگی این روابط انجام شده است.

مواد و روش ها

این پژوهش، از نظر روش گردآوری داده ها، توصیفی از نوع همبستگی و از نظر هدف، بنیادین است. جامعه آماری این پژوهش دانشجویان دختر ۲۰ تا ۳۵ ساله دانشگاه تهران در سال ۱۳۹۵ می باشند. گروه نمونه در این پژوهش ۲۰۰ نفر از دانشجویان دختر این

احساس شکست و پوچی، یعنی نوعی احساس شکست در مورد بی نتیجه بودن عمل است که علت آن نداشتن علم یا کار بیهوده، ضعف تفکر، ولایت ناپذیری، فقدان باور به روز حساب و بی رغبتی به تغییر باور ها و کسالت است که منجر به ایجاد احساس نارضایتی، سرشکستگی و ناامیدی از تغییر می شود؛ ۳. ضعف ایمان که شامل ضعف هدایت یافتگی و فقدان ذکر است که در این وضعیت شناخت های فرد از گزاره های دینی سست و ضعیف می شود؛ ۴. دین گریزی شامل اعتماد ضعیف داشتن به خداوند، کراهت از دستورات دینی، دورویی و ادعای بدون عمل، کینه و قلب مریض و بخیل است که در این حالت فرد در ستیز با ولی خدا قرار دارد، هر چند باز هم به توجیه و تزیین کار های خود دست می زند؛ ۵. نوسانات خلقی که دربر گیرنده نوسانات خلقی شدید بین رضایتمندی - نارضایتی، ارزشمندی - حقارت و شادی - غمگینی است؛ ۶. خودجانبداری، یعنی توجه نکردن به حقوق دیگران، تمسخر و استهزای آنها که باعث از بین رفتن طراوت و نشاط و ایجاد احساس حقارت و نارضایتی می شود (۷).

از سوی دیگر، اختلالات روانی حاصل تعامل ظریف عوامل وراثتی و محیطی هستند که برآیند این عوامل در ویژگی های شخصیتی و رفتارهای افراد نمود می یابد (۸)، لذا سنجش شخصیت افراد و در نتیجه شناخت ابعاد آن می تواند ما را در شناخت عوامل محیطی و وراثتی زیربنای اختلالات روانی از جمله افسردگی یاری رساند، تا اقدامات مؤثرتری را در جهت کنترل و پیشگیری از این اختلال شایع انجام گیرد.

دیدگاه های متفاوتی به بررسی شخصیت پرداخته اند که دیدگاه زیستی یکی از این دیدگاه ها است؛ کلونینجر جزء یکی از نظریه پردازان زیستی است. وی با نگاه و تأکید بر پارامترهای زیست شناختی، چهارچوب نظریه محکمی را در دو زمینه سرشتی و منشی پدید آورده است (۹). در نظریه کلونینجر به طور کلی دو مجموعه از ابعاد برای شخصیت در نظر گرفته شده است که شامل ابعاد سرشت و منش می شود. هر کدام از این ابعاد با یک جنبه از خودپنداره در ارتباط است. به طور مثال که بعد خودراهبری با میزانی که شخص خود را یک فرد خودمختار می داند، بعد همکاری با میزانی که شخص خود را جزئی جدایی ناپذیر از بشریت می داند و بعد خودفراروی با میزانی که شخص خود را جزئی جدایی ناپذیر از جهان هستی به عنوان یک کل می داند در ارتباط هستند (۱۰).

ابعاد سرشت در نظریه کلونینجر عبارتند از: ۱. نوجویی که تمایلی است ارثی به فعال سازی و آغاز رفتارها و واکنش های هیجانی شدید به محرک های جدید به منظور دستیابی به پاداش احتمالی و رهایی از تنبیه احتمالی و یکنواختی که منجر به رفتارهای جستجوگرانه، تصمیم گیری تکانشی، زیاده روی در نزدیک شدن به علائم پاداش، سریع عصبانی شدن و اجتناب فعال از ناامیدی می شود (۱۰)؛ ۲. آسیب پرهیزی که گرایشی است ارثی برای پاسخ شدید به علائم محرک ناخوشایند و بازداری یا خاتمه رفتار که موجب یادگیری رفتار بازداری برای اجتناب از تنبیه، تازگی و عدم دریافت پاداش مورد انتظار می شود. همچنین نگرانی بدبینانه درباره مشکلات آینده و رفتارهای اجتنابی منفعل مانند ترس از عدم قطعیت، خجالتی بودن

مقیاس با استفاده از محاسبه آلفای کرونباخ انجام شده است. شاخص آلفای کرونباخ برای عامل اول، ۰/۹۴، عامل دوم، ۰/۹۲، عامل سوم، ۰/۸۷، عامل چهارم، ۰/۷۴، عامل پنجم، ۰/۸۵ و عامل ششم، ۰/۸۱ محاسبه شده. این شاخص برای کل پرسشنامه ۰/۹۶ است که نشان دهنده پایایی بسیار مناسب مقیاس می‌باشد (۱۲).

پرسشنامه سرشت و منش کلونینجر (TCI): این پرسشنامه در سال ۱۹۹۱ توسط کلونینجر و همکاران ارائه شد. این پرسشنامه یک ابزار خودگزارشی ۲۴۰ عبارتی است که هفت بعد شخصیت که شامل چهار بعد هیجانی (نوجویی، آسیب پرهیزی، پاداش-وابستگی و پشتکار) بعلاوه سه بعد شناختی منش (یعنی ویژگی هایی که تحت تأثیر محیط در ساختار شخصیتی فرد پدید آمده است یعنی خودراهبری، همکاری و خودفراری) را مورد بررسی قرار می‌دهد. ضریب پایایی همسانی درونی این آزمون از طریق آلفای کرونباخ سه زیر مقیاس نوجویی، آسیب گریزی و پاداش وابستگی که در یک جمعیت ۳۰۰ نفری از آزمودنیهای ایرانی انجام شده است به ترتیب ۰/۶۶، ۰/۸۵ و ۰/۶۴ گزارش شده است (۸). ضریب پایایی این آزمون از طریق بازآزمایی دو هفته ای، ۰/۷۷ گزارش شده است (۱۳).

روش تجزیه و تحلیل داده ها در تجزیه و تحلیل آماری داده ها میانگین، انحراف استاندارد و تحلیل همبستگی بنیادین استفاده شد. تجزیه و تحلیل آماری داده ها با استفاده از نرم افزار SPSS-23 انجام گرفته است. همچنین برای بررسی نرمال بودن نمرات در متغیرهای مورد مطالعه از آزمون کولموگروف-اسمیرنوف تک نمونه ای استفاده شده است که نتایج حاکی از نرمال بودن توزیع نمرات آزمون ها بوده است.

یافته ها

دانشگاه بودند و نمونه گیری به شیوه در دسترس انجام گرفت. ملاک های ورود افراد به نمونه عبارتند از: اشتغال به تحصیل در دانشگاه تهران در سال ۱۳۹۵، جنسیت زن و قراردادن در بازه سنی ۲۰ تا ۳۵ سال.

در این پژوهش روش گردآوری داده ها به صورت میدانی بوده است و داده های مربوط به جامعه آماری از طریق پرسشنامه سرشت و منش کلونینجر و پرسشنامه افسردگی از منظر قرآن از افراد نمونه جمع آوری شده است. نخست به صورت در دسترس، از میان دانشجویان دختر، تعداد ۲۷۳ نفر که پس از بیان توضیحات لازم درباره پژوهش، حاضر به همکاری بودند، شناسایی شده و پرسشنامه سرشت و منش کلونینجر و نیز پرسشنامه افسردگی از منظر قرآن در اختیارشان قرار گرفت تا آنها را تکمیل نمایند، سپس داده ها به صورت انفرادی از افراد جمع آوری و پس از حذف پاسخننامه های نامعتبر و ناقص تعداد ۲۰۰ عدد پاسخننامه باقی ماند و در نهایت تجزیه و تحلیل های آماری توصیفی و استنباطی لازم روی داده ها انجام گرفت.

ابزار پژوهش

پرسشنامه تشخیص افسردگی مبتنی بر قرآن: این مقیاس ۶۵ آئمی که توسط بهرامی احسان و همکاران (۶) ساخته شده است، مقیاسی برای بررسی انواع افسردگی در افراد است. این مقیاس دارای ۶ عامل اصلی یا زیر مقیاس است که به ترتیب شامل: تمایلات گرایش - انزوایی، احساس شکست و پوچی، دین گریزی، ضعف اعتماد به خدا و تفکر معنوی، خود جانبداری و نوسانات خلقی می باشد. این پرسشنامه بر اساس مقیاس ۵ درجه ای طیف لیکرت (از همیشه تا هیچ گاه) تهیه شده است. آماده سازی این مقیاس، با استفاده از روش های روان سنجی مانند تعیین روایی محتوایی، روایی صوری، روایی سازه و روایی ملاک و همچنین بررسی پایایی و همسانی درونی

جدول ۱ - شاخص های توصیفی نمرات افسردگی از منظر قرآن و انواع آن در نمونه مورد مطالعه

متغیرها	میانگین	انحراف استاندارد
گرایش/انزوا	۰۹/۳۴	۱۱/۸
شکست/پوچی	۰۶/۲۸	۷/۸
دین گریزی	۴۸/۲۴	۶۶/۹
ضعف ایمان	۵۹/۱۳	۸۸/۴
خودجانبداری	۰۸/۲۹	۵۶/۶
نوسان خلق	۱۲/۲۰	۶۹/۳
نوجویی	۷۹/۱۰۲	۱۱/۱۲
آسیب پرهیزی	۳/۹۳	۵۳/۱۹
پاداش وابستگی	۷۱/۸۶	۵۵/۱۲
پشتکار	۳۵/۱۱۹	۳۳/۱۶
خودراهبری	۱۷/۱۳۱	۹۷/۱۸
همکاری	۹۶/۱۳۲	۴۶/۱۳

ایمان و نوسانات خلقی از متغیرهای مربوط به افسردگی کمترین میانگین را به خود اختصاص داده اند

با توجه به نتایج جدول شماره ۱، متغیرهای خودراهبری، پشتکار و نوجویی از صفات شخصیتی به ترتیب بیشترین میانگین و ضعف

جدول ۲. ماتریس ضرایب همبستگی پیرسون نمرات ابعاد شخصیت و انواع افسردگی

متغیر	انزوا / گرایش	احساس شکست	دین گریزی	ضعف ایمان	نوسانات خلقی	خود جانبداری	نوجویی	آسیب پرهیزی	پاداش وابستگی	پشتکار	خودراهبری	همکاری	خودفراروی
۱	۱												
۲	۰/۰۳	۱											
۳	۰/۰۵	۱۴/۰	۱										
۴	۰/۲۸	۴۵/۰	۴۱/۰	۱									
۵	۰/۵۱	۳۹/۰	۲۷/۰	۳۲/۰	۱								
۶	۰/۱۷	۲۴/۰	۰/۰۶	۰/۰۹	۰/۳۱	۱							
۷	۰/۱۵*	۱/۰	۰/۳۲*	۰/۱۷*	۰/۱۸*	۰/۰۲	۱						
۸	۰/۳۶**	۰/۶۲**	۰/۲۰	۰/۳۴**	۰/۴۴**	۰/۳۲**	۰/۰۹	۱					
۹	۰/۱۹*	۰/۰۳	۰/۰۵	۰/۰۷	۰/۰۲	۰/۲۴**	۲۸/۰	۰/۱۴	۱				
۱۰	۰/۱۷*	۰/۰۵۲**	۰/۰۱	۰/۰۳**	۰/۰۱۴*	۰/۰۳	۰/۰۶	۰/۰۵۷	۲۱/۰	۱			
۱۱	۰/۰۳۶**	۰/۰۷۶**	۰/۰۲۱**	۰/۰۴۵**	۰/۰۵۲**	۰/۰۳۸**	۰/۲۴	۰/۰۶۵	۰/۰۲	۴۳/۰	۱		
۱۲	۰/۰۳۲**	۰/۰۲۹**	۰/۰۲۰**	۰/۰۳۵**	۰/۰۵۵**	۰/۰۱۳	۰/۰۸	۰/۰۴۴	۰/۰۳۱	۰/۰۵	۰/۰۳۲	۱	
۱۳	۰/۰۳۳**	۰/۰۴۷**	۰/۰۲۶**	۰/۰۵۸**	۰/۰۳۱**	۰/۰۰۷	۰/۰۰	۰/۰۵۰	۰/۰۲۲	۰/۰۵۳	۰/۰۴۴	۰/۰۵۲	۱

** p-value ≤ 0/01 * p-value ≤ 0/05

همکاری و خودفراروی با ضعف ایمان رابطه معکوس و معناداری وجود دارد. بین دو بعد شخصیتی نوجویی و آسیب پرهیزی با متغیر نوسانات خلقی، رابطه مستقیم و معناداری وجود دارد. همچنین بین چهار بعد شخصیتی پشتکار، خودراهبری، همکاری و خودفراروی با نوسانات خلقی رابطه معکوس و معناداری وجود دارد. به منظور بررسی رابطه بین ابعاد شخصیت نظریه کلونینجر با متغیر های افسردگی از منظر قرآن تحلیل همبستگی بنیادین انجام شد. نتایج تحلیل همبستگی بنیادی نشان داد که دو ریشه بنیادی از لحاظ آماری معنادار است. نتایج این تحلیل در جدول شماره ۳ ذکر شده است.

با توجه به نتایج جدول شماره ۲ بین دو بعد شخصیتی نوجویی و آسیب پرهیزی با متغیر گرایش انزوا، رابطه مستقیم و معناداری وجود دارد. بین پنج بعد شخصیتی پاداش - وابستگی، پشتکار، خودراهبری، همکاری و خودفراروی با گرایش انزوا رابطه معکوس و معناداری وجود دارد. بین ابعاد شخصیتی آسیب پرهیزی با احساس شکست، رابطه مستقیم و معناداری وجود دارد. بین چهار بعد شخصیتی پشتکار، خودراهبری، همکاری و خودفراروی با احساس شکست رابطه معکوس و معناداری وجود دارد. بین چهار بعد شخصیتی نوجویی، خودراهبری، همکاری و خودفراروی با متغیر دین گریزی رابطه مستقیم و معناداری وجود دارد. بین دو بعد شخصیتی نوجویی و آسیب پرهیزی با متغیر ضعف ایمان، رابطه مستقیم و معناداری وجود دارد. بین چهار بعد شخصیتی پشتکار، خودراهبری،

جدول ۳. خلاصه ابعاد همبستگی بنیادی

ابعاد	مقدار همبستگی بنیادی	لانداي ويلكز	خى دو	df	p
۱	۸۶/۰	۱۰/۰	۷۳/۰	۴۲	۰۰۰/۰
۲	۵۹/۰	۳۸/۰	۳۴/۰	۳۰	۰۰۰/۰

لانداي ويلكز در این نتایج نشان می دهد با توجه به اینکه فقدان رابطه خطی بین متغیرها و سازه بنیادین رد می شود، این رابطه معنادار است.

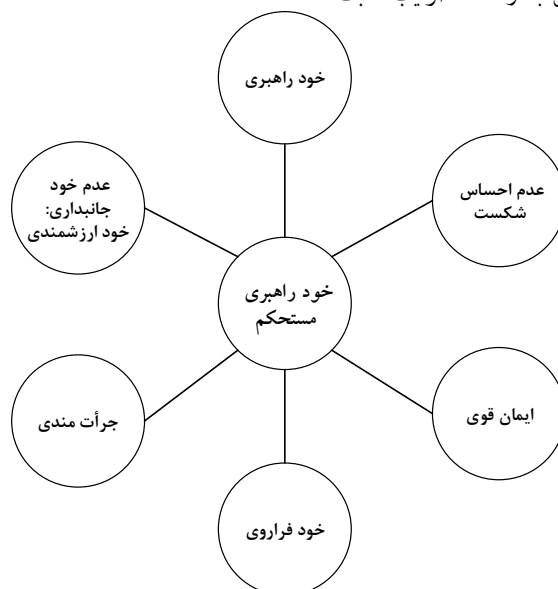
طبق داده های جدول شماره ۳، مقدار همبستگی بنیادی بین متغیرها برای بعد اول، ۰/۸۶ است و مقدار همبستگی بنیادی بین متغیرها در بعد دوم، ۰/۵۹ است. براساس داده ها، مقدار ۰/۱۰ و ۰/۳۸

جدول ۴. نتایج همبستگی بنیادی مجموعه متغیرهای افسردگی از منظر قرآن و صفات شخصیت کلونینجر

متغیر	بارهای بنیادی نخست	بارهای بنیادی دوم
گرایش / انزوا	-۰۷/۰	۲۱/۰
احساس شکست	-۷۲/۰	-۷۳/۰
دین‌گریزی	۰۴/۰	۲۱/۰
ضعف ایمان	-۲۱/۰	۲۱/۰
نوسانات خلقی	-۱۴/۰	۲۹/۰
خودجانبداری	-۱۷/۰	۷۲/۰
نوجویی	-۰۰۷/۰	-۱۴/۰
آسیب‌پرهیزی	-۲۱/۰	۱۷/۰
پاداش وابستگی	-۰۱/۰	-۰۶/۰
پشتکار	۰۱/۰	۶۲/۰
خودراهبردی	۷۵/۰	۴۲/۰
همکاری	-۱۲/۰	-۸۵/۰
خود فراروی	۲۵/۰	-۲۷/۰

خود راهبری و خود فراروی تبیین شده است. ابعاد خود راهبری و احساس شکست به ترتیب دارای بیشترین همبستگی و خود جانبداری و آسیب‌پرهیزی دارای کمترین همبستگی بودند. نتایج بالا تبیین‌کننده وجود سازه زیربنایی مشترک میان صفات یاد شده است. این سازه مشترک توصیف‌کننده شخصیتی خود راهبر، بدون احساس شکست، دارای ایمان قوی، دارای خود فراروی بالا، جرأت مند و عدم خود جانبداری است. همان‌طور که در شکل یک مشخص است با این ویژگی‌ها در همبستگی بنیادین اول، می‌توان سازه زیربنایی و مشترک میان ابعاد افسردگی از منظر قرآن و ابعاد شخصیتی کلونینجر را «خود راهبری مستحکم» مشخص نمود. این سازه منبع تغییرات در صفات مطرح شده است و تبیین‌کننده نقطه اشتراک بین دو رویکرد مورد بررسی است.

طبق نتایج جدول شماره ۴ برای صفات قرآنی، اولین بعد بنیادی تحت تاثیر احساس شکست (-۰/۷۲)، ضعف ایمان (-۰/۲۱) و خودجانبداری (-۰/۲) قرار گرفت. این بعد در مورد صفات شخصیتی شامل خودراهبری (۰/۷۵)، خود فراروی (۰/۲۵) و آسیب‌پرهیزی (-۰/۲) است. برای بعد دوم ابعاد نوسانات خلقی (۰/۷۵)، احساس شکست (-۰/۷۳)، دین‌گریزی (۰/۶۲)، ضعف ایمان (۰/۳) و گرایش انزوا (۰/۲۱) از صفات قرآنی و همکاری (-۰/۸۵)، پشتکار (۰/۶۲)، ابعاد نوجویی (۰/۴۸)، آسیب‌پرهیزی (۰/۲) و خود فراروی (-۰/۲۷) از صفات شخصیتی این بعد را تحت تاثیر قرار داده‌اند. نتایج گزارش شده، نشان می‌دهد که اولین ریشه بنیادی مشترک میان ابعاد افسردگی از منظر قرآن و ابعاد شخصیتی کلونینجر از طریق ضرایب ساختاری منفی، آسیب‌پرهیزی، احساس شکست، ضعف ایمان و خودجانبداری و همچنین به واسطه ضرایب مثبت

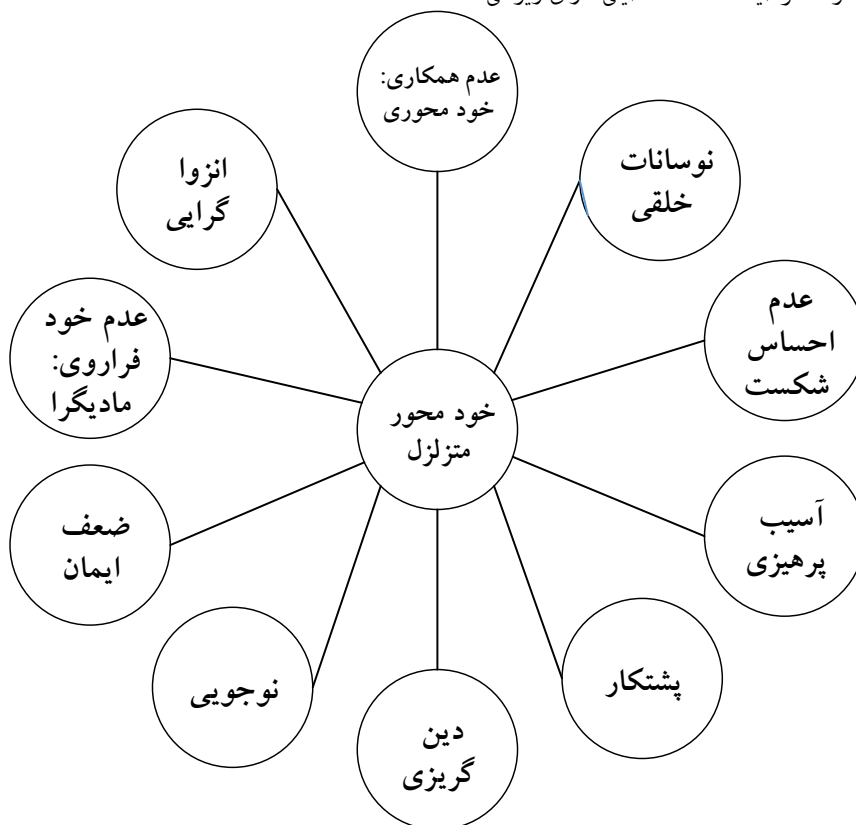

شکل ۱. نمودار سازه بنیادین ۱

های، به ترتیب عدم همکاری، نوسانات خلقی، عدم احساس شکست، آسیب پرهیزی، پشتکار، دین‌گریزی، نوجویی، ضعف ایمان، عدم خود فراروی و انزواگرایی است. همان‌طور که در شکل دو مشخص است با این ویژگی‌ها در ریشه همبستگی بنیادی دوم، می‌توان سازه زیربنایی و مشترک میان ابعاد افسردگی از منظر قرآن و ابعاد شخصیتی کلونینجر را «خود راهبری منزلت» دانست. این سازه منبع تغییرات در صفات مطرح شده است و تبیین‌کننده نقطه اشتراک بین دو رویکرد مورد بررسی است.

نتایج جدول پنج همچنین حاکی از آن است که دومین ریشه بنیادی میان این ابعاد از طریق ضرایب ساختاری منفی، همکاری، خود فراروی و احساس شکست و به واسطه ضرایب مثبت نوجویی، آسیب پرهیزی، پشتکار، گرایش-انزوا، دین‌گریزی، ضعف ایمان و نوسانات خلقی تبیین شد که در این بین صفات همکاری و نوسانات خلقی بیشترین همبستگی و صفات آسیب پرهیزی و گرایش-انزوا کمترین میزان همبستگی را نشان دادند.

نتایج بالا تبیین‌کننده وجود سازه زیربنایی مشترک میان صفات یاد شده است. این سازه مشترک توصیف‌کننده شخصیتی دارای ویژگی

شکل ۲. نمودار سازه بنیادین ۲

ارتباط میان انواع افسردگی از منظر قرآن با ابعاد شخصیت نظریه کلونینجر امری مورد انتظار بوده است و روابط بدست آمده میان ابعاد شخصیت و انواع افسردگی بیانگر زیر بناهای ساختاری مشترک و بر مبنای صفت در این دو پرسشنامه است.

پژوهش حاضر به منظور بررسی روابط متقابل میان ابعاد شخصیتی کلونینجر و ابعاد افسردگی از منظر قرآن انجام گرفت. یافته‌های این پژوهش نشان داد که متغیرهای خودراهبری، عدم احساس شکست، ایمان قوی، خود فراروی، جرأت‌مندی و عدم خودجانبداری تحت تاثیر سازه ای به نام «خود راهبری مستحکم» هستند.

نتایج اولین همبستگی بنیادی نشان داد سازه «خود راهبری مستحکم» سازه مشترک میان نظریه شخصیت کلونینجر و رویکرد افسردگی از منظر قرآن است. ۷۳ درصد از واریانس متغیرهای شخصیتی کلونینجر (خود راهبری، خودفراروی و جرأت‌مندی) به وسیله متغیرهای قرآنی (عدم احساس شکست، ایمان قوی و عدم خود جانبداری) تبیین می‌شود که بسیار عدد قابل توجهی است. نام‌گذاری

نتیجه گیری

مقیاس افسردگی از منظر قرآن، یک مقیاس منحصر به فرد و جدید در حوزه افسردگی است. چرا که این مقیاس ضمن سنجش نشانه‌ها، افسردگی را از منظر عوامل علی و شاخصه‌های مقدمه‌ای مورد ارزیابی قرار می‌دهد، و طبق مطالعه انجام گرفته شده توسط سازندگان آن، این مقیاس و مقیاس افسردگی بک روابط مثبت و معناداری یافت شده است. این پرسشنامه بر مبنای نظریه صفات و شاخصه‌های شخصیتی بر آمده از قرآن، تدوین شده است و سازندگان این مقیاس معتقدند که صفات و شاکله خاصی منجر به ایجاد و تداوم افسردگی می‌شود؛ این شاکله را با صفات مشخصی می‌توان تعریف نمود. صفاتی که حکایت از نوعی سبک باوری، توجهی و رفتاری دارد که در گذر زمان تکرار و تداوم یافته و به شکل صفت در آمده است مقیاس سنجش افسردگی از منظر قرآن (۱۲) این صفات رو مورد ارزیابی قرار می‌دهد و ریشه‌های صفتی افسردگی را در افراد مشخص می‌سازد. با توجه به آنچه ذکر شد،

بنابراین نتایج، دو مقیاس افسردگی از منظر قرآن و شخصیت کلونینجر با هم در ارتباط اند و این ارتباط در قالب دو سازه زیربنایی ظاهر شده است. این دو سازه حاکی از آن است که ارتباطاتی متفاوت میان مولفه های دو مقیاس وجود دارد. بنابراین این پژوهش به ما منظومه ای معنایی معرفی می کند که ما برای شناخت دو سازه زیربنایی از صفات می دهد. همچنین این نتایج را می توان نشان دهنده روایی سازه برای مقیاس افسردگی از منظر قرآن دانست، زیرا با توجه به این نتایج مقیاس افسردگی که مولفه های زیر بنایی افسردگی در شخصیت های مختلف را بررسی می کند با سازه های شخصیتی نظریه کلونینجر ارتباط معنایی برقرار می کند. بنابراین به نظر می رسد ابعاد افسردگی که از قرآن استخراج شده است دارای تناظر مفهومی با نظام نظری کلونینجر و در نتیجه منعکس کننده ویژگی های شخصیتی در افراد نیز هست.

پژوهش حاضر دارای محدودیت هایی نیز هست که از این میان می توان به عدم استفاده از روش نمونه گیری تصادفی و محدود بودن جامعه آماری به دانشجویان و عدم استفاده از افراد دیگر اشاره کرد. شایسته است در پژوهش های آینده با در نظر گرفتن این محدودیت ها، پژوهش هایی با روش نمونه برداری تصادفی انجام گیرد.

References

1. Dozois DJA, Westra HA. The nature of anxiety and depression: Implications for prevention. In Dozois DJA & Dobson KS, (Eds.), *The prevention of Anxiety and Depression: Theory, Research, and practice*. Washington, Dc; 2004: p.9-41.
2. Leahy R, Holland SJF, McGinn LK. *Treatment Plans and Interventions for Depression and Anxiety Disorders*. Traslated by Akbari M, Chini Forooshan M. Tehran: Arjman Publication. 2012.
3. Oei TPS, Bullbeck K, Campbell JM. (2006). Cognitive change process during group cognitive behavior therapy for depression. *Journal of Affective Disorders*. 2006; 92(2&3): 231- 41.
4. Javadi Amoli A. Tasnim [in the interpretation of the Quran]. Qom: Asra Institute Publication. 2011. [persian].
5. Nejati MO. *Quran and Psychology*. Mashhad: Astan Quds Razavi Publication. 1990. [persian].
6. Fayyaz F, Bahrami Ehsan H, Okhovat AR. preliminary construction of depression dia

این سازه با توجه به ارتباط گروهی متغیر های مشترک از دو رویکرد با هم بوده است. این سازه معرف گروهی از افراد است که علاوه بر خود راهبری بالا و احساس موفقیت، دارای ایمان قوی، خود فراروی و جرأت مندی و احساس خود ارزشمندی هستند.

از آنجا که پژوهشی مشابه این نتایج یافت نشد امکان مقایسه با نتایج سایر پژوهش ها فراهم نگردد. البته یافته های بدست آمده (ارتباط عدم احساس شکست و ویژگی های شخصیتی خود راهبری، خود فراروی و جرأت مندی) تا حدودی با یافته های پژوهشگرانی چون هانسن و همکاران (۱۴)، برت، وایدا و پرلیپسینو (۱۵)، کلونینجر، شوراییک و پریزاییک (۱۶)، کلیکل و همکاران (۱۷) و موچکوویچ، ناردی و کاردوسو (۱۸) طبق تحقیقات خود به رابطه معکوس و معنادار میان افسردگی که احساس شکست و سرشکستگی را شامل می شود و خودراهبری پی برده اند.

این سازه بیشتر در برگزیده یک هسته مرکزی مدیریتی است تا هیجانان و رفتارهای اجتماعی. خود راهبری در این افراد از نوع خود محورانه نیست بلکه خبر از یک مدیریت مثبت شرایط روانشناختی می دهد. این سازه نشان دهنده این است که هرچه فرد از لحاظ ایمان و معنویت قوی تر باشد انعکاس آن در زندگی دور شدن از تزلزل و افزایش قدرت مدیریت خود است.

نتایج دومین همبستگی بنیادی نیز نشان داد سازه «خود محوری متزلزل» سازه مشترک دیگری میان نظریه شخصیت کلونینجر و رویکرد افسردگی از منظر قرآن است. ۳۴ درصد از واریانس متغیر های شخصیتی کلونینجر (عدم همکاری، آسیب پرهیزی، پشتکار، نوجویی و عدم خودفراروی) به وسیله متغیر های قرآنی (نوسانات خلقی، عدم احساس شکست، دین گریزی، ضعف ایمان و انزواگرایی) تبیین می شود. ارتباط مفهومی مشترک بین متغیر های دو رویکرد موجب نام گذاری این سازه بوده است. این سازه تبیین کننده شخصیت هایی است که به علت خود محوری قادر به همکاری با دیگران نیستند و دارای اعتماد به نفس و در عین حال جرأت ورود به شرایط پر خطر را ندارد، همچنین به دنبال تغییر وضعیت است و در انتخاب های خود پافشاری دارد و البته فاقد ظرافت است. همچنین در بعد صفات قرآنی این افراد درحالی که به نظر دارای پایداری درونی هستند، در شرایط مختلف نوسانات خلقی زیادی از خود بروز می دهند؛ این افراد ظاهراً خود را موفق می دانند ولی در مقایسه با دیگران احساس شکست درونی دارند و از تبعیت اجتناب می کنند و کسی را برای تبعیت مناسب نمی دانند؛ معنویت پایینی دارند و در نتیجه همه این ویژگی ها به دلیل خود محوری و عدم موفقیت در ورود به مناسبات انسانی از یک انزوای مفرط نیز رنج می برند.

این ساختار شخصیتی از جهت عاطفی دارای شکنندگی بالا و قدرت تحمل و بردباری پایینی است؛ از لحاظ شناختی قدرت تجزیه و تحلیل عمیق رویداد ها و بعد معنایی قوی وجود ندارند؛ از نظر ویژگی های رفتاری وجود مشکلات تعاملی با دیگران و رفتارهای اجتماعی دارای تزلزل در کنار احساس موفقیت در اهداف شخصی را می توان ذکر کرد.

- disorder. Higher education. 2006; 10: 24-39.
16. Cloninger CR, Svrakic DM, Przybeck TR. Can personality assessment predict future depression? A twelve – month follow – up of 631 subjects. *Journal of affective disorders*. 2006; 92(1): 35-44.
  17. Celikel FC, Kose S, Cumurca BE, Erkorkmaz U, Sayar K, Borckardt JJ, Cloninger CR. Cloninger’s temperament and character dimensions of personality in patients with major depressive disorder. *Comprehensive Psychiatry*. 2009; 50: 556-561.
  18. Mochcovitch, M. D., Nardi, A. E., & Cardoso, A. (2012). Temperament and character dimensions and panic disorder. *Revista brasileira de psiquiatria*, 34(3), 342-357.
  - gnosis scale based on Quran. *Journal of Studies in Islam and Psychology*. 2015; 9(17): 153-80.
  7. Bahrami Ehsan H, Okhovat AR, Fayyaz F. *Depression from the perspective of Quran*. Tehran: University of Tehran Press. 2016.
  8. Ali Mohammadi AH. *The investigation of the emotional and cognitive dimensions in cloninger s personality theory in addicted people, depressed and anxious patients and comparison with normal people*. MA thesis. University of Tehran. 2011.
  9. Cloninger CR. *Brain networks underlying personality development. Psychopathology and the brain*. New York: Raven press. 1991.
  10. Cloninger CR, Svrakic DM, Przybeck TR. A psychobiological model of temperament and character. *Archives of general psychiatry*. 1993; 50(12): 975-990.
  11. Malayeri N, Kaviani H, Asadi SM, Hoseini F. Evaluation of personality dimensions using the Cloninger Temperament and Character Inventory in subjects with borderline personality disorders. *Tehran University Medical Sciences*. 2008; 66(9): 633-8.
  12. Fayyaz F. *Designing The exploratory model of Depression disorder from “Holy Quran” and assessing the effectiveness of therapeutic procedures based on it*. PhD thesis. University of Tehran. 2017. [persian]
  13. Kaviani H. *Biological theory of personality*. Tehran: Mehre Kavian Publication; 2007. [persian].
  14. Hansenne M, Rrggers J, Pinto E, Kjiri K, Ajamier A, Anseau M. Temperament and character inventory (TCI) and depressin. *Journal of psychiatric research*. 1999; 33: 31 – 36.
  15. Birt MA, Vaida A, Prelipceanu D. Use of the temperament and character inventory personality questionnaire in dysthymic